

---

Nebojša BOJANIĆ<sup>1</sup>

**Paul Wilkinson: "Terorizam protiv  
demokracije"  
(odgovor liberalne države)**

**Terrorism Versus Democracy The Liberales  
State Response**

---

Autor Paul Wilkinson obogatio je stručnu literaturu u domeni proučavanja fenomena terorizma i njegovog suzbijanja svojim novim radom, koji predstavlja nastavak istraživanja problematike terorizma i borbe za njegovo suzbijanje, koju je obradio u svom prethodnom djelu *"Terorizam i liberalna država"*. Treba reći da je djelo *"Terorizam protiv demokracije"* studija koja je usredotočena na postupke organa sigurnosti, koji imaju dokazan uspjeh u smanjivanju, i u nekim slučajevima iskorjenjivanju terorističkog djelovanja (za šta autor navodi kao eklatantan primjer uspjeh italijanskih i njemačkih vlasti u borbi protiv "Crvenih Brigada", odnosno "Frakcija Crvene Armije"), ali i navodi mogućnost da se u sveopštem i uspješnom rješavanju problema terorizma demokratski sistemi mogu lagano i neprimjetno transformisati u vojne hunte (primjer Urugvaja).

Kao uvod treba reći da je originalni rad objavljen u izdanju Franck Cass, London - Portland, Oregon, 2000. godine, a da je prevod na hrvatskom jeziku objavljen u izdanju Golden marketinga iz Zagreba 2002. godine. Hrvatsko izdanje objavljeno je na 263 stranice standardnog B5 formata, uključujući sadržaj, predgovor, popis kratica i terorističkih grupa, popis web stranica sa podacima o terorizmu, međunarodne konvencije i protokole koji se odnose na

---

<sup>1</sup> mr. kriminalističkih nauka, asistent na katedri za kriminalistiku Fakulteta kriminalističkih nauka i predavač po pozivu u Centru za obuku Državne granične službe BiH

međunarodni terorizam, literaturne izvore i index pojmova. Djelo je koncipirano u dvanaest međusobno povezanih cjelina uključujući i zaključak. Autor se potrudio da rad bude napisan jasnim jezikom i stilom, te se i pored izuzetno složene problematike koju obrađuje lako čita i prati. Tome doprinosi i metodološki postupak autora, prema kome svaka cjelina ima preglednu unutrašnju strukturu, te skoro sve cjeline završavaju zaključkom. U ovim uvodnim napomenama treba naglasiti da je rad (studija) pisan i objavljen prije događaja od 11. septembra 2001. godine, ali autor navodi upravo opasnosti po globalnu sigurnost utemeljene na globalnim vojnim reakcijama država i koalicija u borbi protiv terorizma, i kontra-efekata koje takve akcije mogu da proizvedu.

U prvom poglavlju autor objašnjava koncepte ***Insurekcije i teorizma***, objašnjava njihove uzroke, te glavne metode oružane borbe koje koriste ustanici, što uključuje i teorizam, gerilsko ratovanje, sabotaže i konvencionalno ratovanje punih razmjera. Autor insurekciju definiše *kao relativno vrijednosno neutralan koncept koji označava pobunu ili ustanak protiv bilo koje vlasti*. U nastavku obrađuje glavne tipove insurekcije u savremenim međunarodnim sistemima, daje odgovor na pitanje zašto je etnonacionalizam dominantna politička motivacija savremenih insurekcija. U nastavku ovog djela autor objašnjava terorizam kao jedan od oblika oružane borbe definišući ga *kao sistemsku upotrebu zastrašivanja u svrhu prisile, obično u službi političkih ciljeva*. Uvodni dio završava prikazom nekih opštih zaključaka u pogledu odnosa insurekcije i terorizma.

Drugo poglavlje nosi naziv ***Pojava modernog terorizma***. Početak ovog poglavlja obilježava tipologija terorista koje autor dijeli na nacionalističke, ideološke, religijsko-političke, teroriste jednog spora i teroriste koje sponzoriše ili podupire država. U nastavku ovog poglavlja, obrađuje se učinkovitost i motivacija terorista, odnos liberalne demokracije i modernog terorizma, kao i pojava modernog terorizma u kojem se pokušava izdvojiti neki od ključnih događaja koji su doveli do pojave terorizma kao izazova liberalnim demokracijama sredinom i krajem dvadesetog vijeka. U nastavku ovog poglavlja autor se fokusira na terorizam u Sjevernoj Irskoj, uticaj uspona radikalnih islamističkih pokreta, i uticaj završetka hladnog rata. Ovo poglavlje ne završava zaključkom.

U trećem poglavlju pod nazivom ***Oružje terora: ključni trendovi***, autor započinje diskusiju problemom državnog terora gdje posvećuje veliku pažnju prijetnji koju za demokraciju

predstavljaju podržavne grupe, koje vode terorističke kampanje unutar vlastitih granica, kao i o problemima i dilemama koje one znače za demokratsku vlast, društvo i međunarodnu zajednicu. U nastavku se obrađuje problem terora, kao oružja u etničkim sukobima, u kojem je dobar dio rada posvećen sukobu na području bivše Jugoslavije, naročito u BiH i na Kosmetu. Nakon ovog podpoglavlja autor objašnjava teror kao oružje ekstremne lijeve ideologije, ekstremno desni terorizam, teror kao oružje religijskog fanatizma, gdje naglašava da se terorizma groze i osuđuju ga duhovne i vjerske vođe svih najjačih svjetskih religija, ali isto tako konstatuje da je upravo terorizam motivisan vjerskim fanatizmom i jedan od najopasnijih oblika terorizma. U podpoglavlju državno sponzorirani terorizam, autor kao države sponzore etiketira Iran, Irak (sa čijim je teorističkim sponzorstvom bar za sada završeno, op.a.), Libiju, Siriju i Sudan. Na kraju ovog poglavlja, autor povlači paralelu i poziva se na neupitnu povezanost između terorizma i organizovanog kriminaliteta.

U središtu pažnje četvrtog poglavlja jeste **Politika, diplomacija i mirovni procesi: izlaz iz terorizma?** U ovom poglavlju autor obrađuje teme političke i društveno-ekonomske reforme, održavanja mira i humanitarnih intervencija, terorizma i mirovnih procesa i uslova za postizanje demokratskog mira. Treba reći da autor za termin mirovni proces naglašava, da je često predmet različitih zloupotreba, te ga treba smatrati kao svaki trajan politički i diplomatski napor usmjeren rješavanju međunarodnih ili unutrašnjih sukoba, a primjer njegovog korištenja navodi situacije palestinsko-izraelskog sukoba, Južne afrike, BiH, Sjeverne Irske, Kolumbije, Nikaragve, Salvadora, Malija, Angole, Mozambika i Kambodže.

Jedan od ključnih elemenata suzbijanja terorizma jeste kaznena politika, koju autor objašnjava u petom poglavlju pod nazivom **Provedba zakona, kazneno pravo i liberalna država.** Autor obrađuje tvrdolinijaški pristup borbi protiv terorizma, ulogu i učinkovitost vojnih snaga, obavještajnih službi, policije, legislative i reformske legislative, međunarodnih pravnih mjera kao oružja protiv terorizma.

U središtu pažnje šestog poglavlja nalazi se tema **Uloga vojnih snaga u borbi protiv terorizma.** Osnovno pitanje koje se nastoji pratiti u ovom poglavlju potencijalno je od interesa za sve demokratske vlasti i društva. Osnovno je pitanje kakvu bi ulogu vojne snage trebale imati u borbi protiv terorizma, da li se mogu izvući lekcije iz iskustva Britanije i drugih zemalja zapadne

provenijencije, može li demokratska država poraziti dobro naoružane i finansirane dugotrajne terorističke kampanje, bez narušavanja svojih temeljnih institucija i principa koji počivaju na temeljnim slobodama i pravima građana. Bojazan je da u takvim slučajevima vojska postaje činilac masovnog terora protiv civilnog stanovništva, koji je u potpunosti suprotan međunarodnom humanitarnom pravu. Dalje, problematika uloge vojnih snaga u borbi protiv terorizma obuhvaća traganje za odgovorima na pitanja kakvu bi ulogu, ako ikakvu, vojne snage uistinu demokratske države trebale igrati u sukobu sa terorizmom, šta se može izvući iz iskustva pojedinih država, da li postoji uloga koju vojska treba odigrati u borbi protiv organizovanog kriminala. Autor zaključuje da je vojna pomoć civilnim vlastima, od dokazane je vrijednosti u suzbijanju krijumčarenja oružja i droga, uzimanju talaca i piratstvu. Isto tako, kad god vojsku treba uključiti u ove aktivnosti treba je držati pod kontrolom autoriteta vlasti i unutar vlastitih granica.

Tema sedmog poglavlja je ***Uzimanje talaca, opsade i problemi odgovora***. Problem ovog poglavlja otvara se konstatacijama da se golemo većina otmica izvodi od strane običnih kriminalaca koji traže otkupninu. Međutim, politički motivirani teroristi u mnogim djelovima svijeta izvode otmice uz otkupninu radi pribavljanja sredstava za finansiranje svojih aktivnosti. Na ovu problematiku autor upućuje kroz pitanja zaposjedanja i uzimanja talaca, pitanje čečenskih militanata i uzimanja talaca, opisom masovne talačke krize u Limi, izazvanoj od strane pokreta Tupac Amaru. Ovo poglavlje završava konstatacijom da za izbjegavanje talačkih situacija ili znatnom smanjenju šanse da se one dogode treba da služi efikasna proaktivna antiteroristička politika, utemeljena na najkvalitetnijem mogućem protivterorističkom obavještajnom radu, nacionalnoj bezbjednosnoj koordinaciji i međunarodnoj saradnji.

U fokusu osmog poglavlja nalazi se ***Sigurnost zrakoplovstva***. Od kad su teoristi počeli otimati avione i uzimati taoce od putnika i članova posade, kao i podmetati u avione eksplozivne naprave, pitanje sigurnosti putovanjem avionima postavlja se pred državne sisteme kao imperativ. To pitanje autor razrađuje kroz pitanja o potrebama za stvaranjem učinkovitog sistema sigurnosti, problemima otmica aviona, konstruisanja sistema vazduhoplovne sigurnosti, osnovnih komponenti učinkovitog sistema vazduhoplovnog osiguranja, postojanju volje za djelovanjem od strane vlasti i vazduhoplovne industrije, kao i pripremama za buduće prijetnje.

Značaj odnosa na relaciji **Mediji i terorizam** centralno je pitanje devetog poglavlja. Prema autori mediji predstavljaju generički termin za sve vrste metoda i kanala informisanja i zabave, dok masovni mediji obuhvaćaju novine, radio i televiziju, te druge značajne forme komunikacije uključuju knjige, film, muziku, pozorište i likovne umjetnosti. Sve dok postoje masovni mediji, teroristi će težiti tzv. "kisiku publiciteta". Ključni dio aktivnosti terorista predstavlja mediji, odnosno prezentacija njihovih rezultata u medijima. Ključno je pitanje kako postaviti i orijentisati medije u borbi protiv terorizma? Odgovor na ovo pitanje autor daje upravo u ovom poglavlju.

Centralno pitanje desetog poglavlja zauzima **Međunarodna suradnja protiv terorizma**. Autor jasno daje do znanja da je terorizam inherentno internacionalan, a arhetip međunarodnog terorizma uključuje građane ili teritoriju više od jedne zemlje. Zbog navedenog, neophodna je međunarodna saradnja u borbi protiv terorizma. Međutim, autor navodi dalje da u okviru UN-ove Univerzalne deklaracije principima međunarodnog prava postoje fatalne podvojenosti, ali i da se na međunarodnom planu ne primjenjuje Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima. Konstatacija je da se dvostruki standardi jasno odražavaju u kolebljivim nastojanjima UN-a da se obračuna sa terorizmom.

U jedanaestom poglavlju pod naslovom **Budućnost terorizma** autor navodi mogućnosti i perspektive razvoja i usmjeravanja terorizma, te apeluje da se što efikasnije spriječi dejstvo terorističkih organizacija. Dosadašnje terorističke akcije izvođene su uz pomoć priručnih materijala (umjetnog gnojiva i lož ulja), a treba imati u vidu da nije neopravdana bojazan da su teroristi u stanju pribaviti i hemijsko, biološko i nuklearno oružje, te ga upotrijebiti sa mnogo manje ustezanja nego vlasti država koje to oružje posjeduju i održavaju ga pod kontrolom. Kao primjer navodi trovanje sarinom u tokijskoj podzemnoj željeznici, koji su pripadnici grupe Aum Shinrikyo proizveli vlastitim znanjima i umjećima, te eksperimentisanje i rad na nuklearnom programu iste grupe. Autor u ovom dijelu navodi šire pouke za demokratski odgovor na terorizam sutra, i navodi vjerovatne ciljeve iz kojih se može vidjeti da se napad na WTO od 11. 09. 2001. mogao čak i pretpostaviti. Isto tako u ovom poglavlju navode se ranjivi ciljevi, kao što se i objašnjava teroristička taktika i upotreba konvencionalnog oružja, te predlažu mjere za suprostavljanje međunarodnom terorizmu.

Dvanaesto poglavlje rezervisano je za **Zaključak: prema odgovoru na terorizam utemeljenom na demokratskim principima i poštivanju ljudskih prava**. Stav je autora da se gotovo svi građani liberalnih demokracija slažu u tome da je metoda terorizma moralno neodbranjiva u slobodnom društvu, u kojem po definiciji uvijek postoje drugi načini borbe za neku ideju, metode koje neobuhvaćaju fundamentalan napad na ljudska prava drugih građana. Isto tako autor zauzima stav protiv korištenja terorizma kako do strane države, tako i od različitih pojedinaca i grupa. Prema tome vidi se, da je negativan odgovor na pitanje da li cilj opravdava sredstva. U zaključku može se vidjeti i dilema da li je terorizam kao manje zlo od rata prijetnja miru ili alternativa rata. U nastavku se kritički osvrće na nedjelotvornost međunarodne zajednice u odgovoru na terorističke napade, te navodi koji su to mogući putevi iz terorizma razmatrajući šest mogućih puteva. Isto tako, u zaključnom dijelu autor razmatra individualni put iz terorizma, te probleme profilakse, preventivne diplomatije i nastojanja u rješavanju sukoba. Zaključak je da ne smije biti popuštanja pred teroristima i da se sve treba odigravati unutar vladavine zakona i demokratskog procesa, ne smije biti dogovora i ustupaka teroristima, treba uložiti napore da se teroristi izvedu pred lice pravde itd.

Kako bi liberalna demokratska država trebala da odgovori na terorizam kada već dođe do njegove upotrebe, autor jasno daje odgovor kroz poglavlja 4., 5. i 6., gdje ispituje tri različite dimenzije ili aspekte reakcije na terorizam: upotrebu politike i diplomatije, upotrebu provođenja zakona i sistema krivičnog zakonodavstva, te ulogu vojnih snaga.

Iz navedenog rada može se primjetiti da je autor dao nemjerljiv doprinos aktuelnoj problematici borbe protiv terorizma. Ova studija je pogodna za studente Fakulteta kriminalističkih nauka da se koristi kao podloga u proučavanju problema terorizma, s obzirom na jasan, stručan i metodološki pristup autora. Osim toga pored teoretskog, ova studija ima i značajne praktične aspekte, koji su u neraskidivoj povezanosti zastupljeni u tekstu. Bez dovođenja u vezu teorije i prakse autor ne bi bio u mogućnosti formulisati vrlo konkretne prijedloge u zaključcima. Stoga, ovu knjigu iskreno preporučujem svima koji su angažovani u procesu proučavanja fenomena terorizma, njegovog suzbijanja, naročito službama bezbjednosti i kriminalističkim djelatnicima.